

MICHAŁ BARTOSZAK* – POZNAŃ

SUPEREKSLIBRISY PRYMASÓW POLSKI Z XVI I XVII WIEKU ZNAJDUJĄCE SIĘ W ARCHIWUM ARCHIDIECEZJALNYM W GNIEŹNIE

Wydana niedawno monograficzna praca Arkadiusza Wagnera¹ prezentująca całokształt aktualnej wiedzy dotyczącej książkowych znaków własnościowych w postaci superekslibrisów, stanowiąca podstawę niewątpliwie cenną w badaniach księgoznawczych, z racji obfitych zasobów biblioteczno-archiwalnych, nie obejmuje jednak pełnego wykazu superekslibrisowych form znaków własnościowych stosowanych przez polskich bibliofilów. Poczynione m.in. przez Marię Cubrzyńską-Leonarczyk², Tomasza Moskala³, Piotra Pokorę i Michała Muraszkę⁴, Kazimierza Rulkę⁵, Stanisława Rybandta⁶, Marię Sipayłło⁷, Zbigniewa Skiełczyński-

* Michał Bartoszak – mgr historii; współpracownik Instytutu Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu; e-mail: michal.bartoszak@gmail.com

ORCID 0000-0003-3483-8306

¹ A. Wagner, *Superekslibris polski: studium o kulturze bibliofilskiej i sztuce od średniowiecza do połowy XVII wieku*, Toruń 2016.

² M. Cubrzyńska-Leonarczyk, *Polskie superekslibrisy XVI-XVII wieku: centuria druga*, Warszawa 2001, wg indeksu: Jan Latański, Jan Tarnowski, Wojciech Baranowski, Jan Wężyk, Maciej Lubieński, Michał Stefan Augustyn Radziejowski, Teodor Andrzej Potocki.

³ T. Moskal, *Książki z superekslibrisami biskupów polskich okresu przedrozbiorowego w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu*, w: *Artem historicam aliis tradere. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Anzelmia Weissa*, Lublin 2011, s. 196-199, 204.

⁴ P. Pokora, M. Muraszko, *Skarby drukarstwa i introligatorstwa ze zbiorów dawnej Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie. Katalog wystawy w Bibliotece Raczyńskich: Poznań 5-30 maja 2015*, Poznań-Gniezno 2015, s. 14-19.

⁵ K. Rulka, *Superekslibrisy w zbiorach Biblioteki Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Studia Włocławskie”, 6 (2003) s. 528-530, 540-541, 547-548, 550-551.

⁶ S. Rybandt, *Superekslibrisy prymasa Stanisława Karnkowskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, *Z badań nad M. Sipayłło, Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, Warszawa 1988, według indeksu: Jakub Uchański, Stanisław Karnkowski, Jan Wężyk, Władysław Aleksander Lubieński. polskimi księgozbiórami historycznymi, „Pogranicza”, 11 (1991) s. 5-26.

⁷ M. Sipayłło, *Polskie superexlibrisy XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, Warszawa 1988, wg indeksu: Jakub Uchański, Stanisław Karnkowski, Jan Wężyk, Władysław Aleksander Lubieński.

go⁸ oraz wspomnianego Arkadiusza Wagnera⁹ przeglądy tych form znaku własnościowego obejmujących również przykłady supereklibrisów stosowanych do oznaczania woluminów z księgozbiorów prymasów Polski, sugerują rozwinięte ambicje bibliofilskie gnieźnieńskich hierarchów w panoramie polskiego kolekcjonerstwa książki okresu wczesnonowożytnego.

Próba określenia ilości supereklibrisów prymasów Polski w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie, możliwa za sprawą kwerendy prowadzonej w ramach projektu grantowego kierowanego przez dr. Piotra Pokorę¹⁰, uzupełniona o woluminy opisane w katalogu polskich druków XVI w. ks. Leona Formanowicza¹¹, pozwoliła na wskazanie grupy 21 typów i odmian¹² supereklibrisów stosowanych przez dziewięciu arcybiskupów gnieźnieńskich (Maciej Drzewicki, Jan Latański, Jakub Uchański, Stanisław Karnkowski, Bernard Maciejowski, Wojciech Baranowski, Jan Wężyk, Maciej Łubieński, Kazimierz Florian Czartoryski) w latach 1520/1531-1654/1673.

Zaprezentowane w formie katalogu typy i odmiany supereklibrisów uszeregowane zostały egzemplarzami zgrupowanymi osobowo w kolejności sprawowania godności prymasowskiej w Gnieźnie. W przypadku trzech hierarchów (Stanisław Karnkowski, Bernard Maciejowski, Wojciech Baranowski), liczba analizowanych jednostek katalogowych wynosi więcej niż jeden. Dla znaków własnościowych Maciejowskiego oraz Baranowskiego przyjęto za zasadne uznanie ich supereklibrisów właściwych, jako najliczniej występujących, za znaki prymarne, otwierające każdorazowo przegląd. Dla następnych wprowadzono zasadę kolejności chronologicznej. Przy dwóch typach supereklibrisów Baranowskiego, z powodu mniej precyzyjnej możliwości określenia daty ich wykonania, zdecydowano się przesunąć je na koniec zestawu introligatorskich znaków własnościowych tego hierarchy. Wobec obfitszej tradycji badawczej księgozbioru abpa Karnkowskiego oraz wprowadzeniu już pewnej numeracji kolejnych typów znaków własnościowych duchownego, uznano za właściwe zachować w poniższym katalogu porządek chronologiczny dla jego supereklibrisów.

Schemat opisu otwiera imię i nazwisko prymasa wraz z jego latami życia oraz herbem. W tym samym wierszu w prawym narożniku zamieszczono możliwy czas

⁸ Z. Skiełczyński, *Supereklibrisy z Biblioteki Kapitulnej w Łowiczu*, Łowicz 1993, s. 4-5, 7, 16; tenże, *Supereklibrisy Jana Węzyka arcybiskupa gnieźnieńskiego w Bibliotece Kapituły Łowickiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”, 6-7 (1977) s. 174-178.

⁹ A. Wagner, *Supereklibris*, według indeksu: Maciej Drzewicki, Andrzej Krzycki, Jan Latański, Jakub Uchański, Stanisław Karnkowski, Wojciech Baranowski, Jan Wężyk, Maciej Łubieński.

¹⁰ Projekt *Inwentaryzacja zasobu Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie* finansowany jest z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki MNiSW (nr 11H 12 01 79 81).

¹¹ *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, oprac. L. Formanowicz, Poznań 1930, nr: 94, 190, 324, 349, 372, 417.

¹² Oparłem się o nomenklaturę stosowaną w badaniach numizmatycznych (np. R. Kiersnowski, *Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich*, Warszawa 1964, s. 59-60) i sfragistycznych (zob. Z. Piech, *Uwagi o typologii i nazewnictwie pieczęci w polskich i zagranicznych badaniach sfragistycznych*, w: *Dawne pieczęcie. Typologia-metody badań-interpretacje*, red. Z. Piech, Warszawa 2015, s. 37-39).

wykonania superekslibrisu na danej oprawie (w przypadku jednego egzemplarza), bądź większej ilości woluminów (w przypadku liczniejszej grupy) znajdujących się w Gnieźnie. Noty katalogowe uzupełniają również najniezbędniejsze informacje biograficzne o hierarchach, opisy opraw oraz próba ich atrybucji warsztatowej, informacje o innych znakach własnościowych w obrębie danego woluminu, literatura przedmiotu oraz uwagi.

1) Maciej Drzewicki (1467-1535) h. Ciołek

1520-1531

Syn Jakuba kasztelana żarnowskiego i Katarzyny Libiszowskiej, od 1482 r. studia na uniwersytecie krakowskim, podkanclerzy koronny 1501, biskup przemyski 1503, kanclerz wielki koronny 1511, biskup wrocławski 1513, arcybiskup gnieźnieński 1531.

Typ II

AAG, sygn. BK 2478

Pontificale secundum ritum Sacrosancte Romane Ecclesie cum multis additionibus opportunis ex apostolica bibliotheca sumptis (et) alias non impressis [...] opus sane laudabile atque divinum, Venetiis: Lucantonius Giunta, 1520; 2°.

Oprawa: deski, skóra brązowa, tłoczenia złoc., pozostałości po zapięciach mosiężno-skórzanych, wyciski tłoków w formie kwiatonów i anielskiej główki, górna okładzina – w górnej listwie napis: PONTIFICALE, w zwierciadle superekslibris malowany (148×143 mm) Macieja Drzewickiego składający się z brązowego godła Ciołek na błękitnym tle w tarczy późnogotyckiej, powyżej po heraldycznej prawej infuła, po lewej pastorał krzywaśnią zwrócony w prawo, całość obwiedziona podwójnym wieńcem laurowym z przewiązkami i skierowanym do środka ornamentem *trifoglio italiano*.

Warsztat: Maciej z Przasnysza *seu* Mistrz Główek Anielskich (Kraków).

Proweniencje:

1. superekslibris: [Maciej Drzewicki].
2. ekslibris: drzeworyt z renesansową tarczą z godłem Ciołek, powyżej infuła i pastorał, po heraldycznej prawej od nich data 1516; całość w arkadzie; ponad ryciną napis: *INSIGNE REVERENDISS(IMI) IN CHRISTO PA/TRIS. ET DOMINI DOMINI MATHIE / DREVICII EPISCOPI WLADISLA/VIENSIS.*
3. *Hic Liber applicatur Bibliothecae Adalbertum Wiczerkowitz [!] S(anctae) T(heologiae) D(octorem) Canonicum Gnesnensem* (Wojciech Wiczerkiewicz (†1759) – doktor teologii, kanonik gnieźnieński).

4. *Ex Bibliotheca Reuerendissimi Capituli Metropolitanii Gnesnensis* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: Pokora, „*Pontificale Romanum*”, s. 37-51; Pokora, Muraszko, *Skarby*, s. 15; Wagner, *Prymas*, s. 102-103.

Uw.:

2) Jan Latański (1463-1540) h. Prawdzic

1531-1540

Syn Jana kasztelana gnieźnieńskiego i Katarzyny z Oleśnicy, studia prawdopodobnie w Krakowie, nauka u grezysty Silvia de Mathio 1504, sekretarz królewski 1504, biskup poznański 1525, biskup krakowski 1536, arcybiskup gnieźnieński 1537.

Typ II

AAG, sygn. BK 1428

Opuscula Plutar[chi] Ch(a)eronei sedulo undequaq(ue) collecta, (et) dilig(e)n)ter recognita ac in unam facie(m) bellatule coimpressa [...], Parisiis: officina Ascensiana (Josse Bade), 22 VI 1521; 2°.

Oprawa: deski, skóra brązowa, pozostałości zapieć mosiężno-skórzanych, tłoczenia złoc. i ślepe, tłoczenia 4 radełkami: postacie biblijne (ECCE AGNVS; [Zbawiciel]; [św. Paweł]; [św. Piotr]), sceny biblijne (PER ADAM MORS; PER CHRIST VITA; [wąż miedziany] z napisem między słupem NUM 21), sceny figuralne, wyciski w formie kwiatonów, rozetek i listków aldyńskich, górna okładzina – złożony superekslibris plakietowy Jana Latańskiego (82×50 mm) składający się z godła Prawdzic w renesansowej tarczy, powyżej centralnie infuła skierowana *en trois quarts* w lewo, po heraldycznej prawej pastorał zwrócony w lewo o ozdobnej krzywaśni, po bokach pasy *vittae*, puste miejsca wypełniają ornamenty roślinne.

Warsztat poznański.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Jan Latański].
2. *Ex Biblioth(eca) R(evere)n(dissi)mi Cap(itu)li Gnesnen(sis)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: Pokora, Muraszko, *Skarby*, s. 14.

Uw.: filigran: skrzyżowane klucze, wskazuje na papiernię poznańską prowadzoną przez Tomasza Stempfera od 1531 r. (zob. Budka, *Papiernie poznańskie*, s. 142-145, rys. 2; Siniarska-Czaplicka, *Filigrańy*, nr 845); identyfikacja miejsca wykonania oprawy – zob. *Spuścizna Anny Lewickiej-Kamińskiej*, sygn. 115-80; K. Piekarski rec. R. Kotula, s. 392; Wagner, *Superekslibris*, s. 252; inny typ – zob. Cubrzyńska-Leonarczyk, *Polskie superekslibrisy*, s. 34, tabl. 1.

3) Jakub Uchański (1502-1581) h. Radwan

1577-1581

Syn Pawła dziedzica na Uchaniach i Służewie oraz Weroniki z Jastrzębców, sekretarz wielki koronny 1548, biskup chełmski 1551, biskup włocławski 1561, arcybiskup gnieźnieński 1562.

Typ V

AAG, sygn. PL 232

Brevis Augustissimi Summevenerandi Sacrosanctae Missae Sacrifici ex sanctis patrib(us) contra impium Francisci Stancari Mantuani scriptum, assertio. Iussu et Autoritate Reverendiss(imi) Domini Iacobi Uchanski Gnesnensis Archiepiscopi nunc primum edita [...], Coloniae Agrippinae: haeredes Arnoldi Birckmanni, 1577; 8°.

Oprawa: tektura, jasna skóra, tłoczenia złoc. i ślepe, radelko o motywie plecionki, wyciski tłoków w formie lilii, rozetek i listków, górna okładzina – plakieta prostokątna z chrystogramem, dolna okładzina – superekslibris introligatorski Jakuba Uchańskiego (całość 75×62 mm) składający się z osobnego wycisku renesansowej tarczy (41×36 mm) z godłem Radwan oraz wycisku tworzącego ozdobny rollwerkowy kartusz uzupełniony o położoną centralnie ponad nim infułę, po prawej stronie mitry pastorał krzywaśnią skierowany w prawo, po bokach *fanones*.

Warsztat nieznan.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Jakub Uchański].
2. *Mon(asterii) Mogil(nensis) 1683* (benedyktyni – Mogilno).
3. *Ex Bibliotheca Monasterij Mogilnensis Congrega(tionu)m Benedictino=Polonae* (benedyktyni – Mogilno).

Lit.: *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, nr 417.

Uw.: wolumin poddany dawniej restauracji (wymieniono wyklejki, karty ochronne i podklejono niektóre karty); inne typy – zob. Rulka, *Superekslibrisy*, s. 528; Sipayłło, *Polskie Superexlibrisy*, s. 46-51, tabl. 7-9; Skielczyński, *Superekslibrisy*, [s. 16]; Strelnik, *Bibliofile*, s. 72 (na podstawie

opisu nie sposób wskazać, czy opisywane superekslibrisy odpowiadają któremuś z typów); Wagner, *Superekslibris*, s. 276-277, il. 112.

4) Stanisław Karnkowski (1520-1603) h. Junosza 1558-1563

Syn Tadeusza *vel* Dadźboga i Katarzyny z Olszewskich, studia: Uniwersytet Krakowski 1539, od 1545 prawdopodobnie w Perugii, Padwie i Wittenberdze, doktor obojga praw, referendarz koronny 1558, sekretarz wielki koronny 1563, biskup włocławski 1567, arcybiskup gnieźnieński 1581.

Typ VIII

AAG, sygn. BKS 3294

[*Digestorum seu Pandectarum libri quinquaginta ex florentinis Pandectis repraesentati*, [cz. 2], Florentiae: Laurentius Torrentinus, 1553]; 2°.

Oprawa: tektura, skóra bordowa, tłoczenia złoc i ślepe, 1 radelko o motywie plecionki, wyciski arabeskowe tłoków w formie listków i kwiatonów, górna okładzina – superekslibris introligatorski Stanisława Karnkowskiego (całość: 119x114 mm) składający się z tarczy kartuszonej (49x38 mm) z Ciołkiem w godle, zamkniętej w okrągłym wieńcu laurowym (80x82 mm), wokół w trzech rzędach sygły: *S(TANISLAUS) K(ARNKOWSKI) / S(ACRAE) – MA(IESTATIS) / RE(FERENDARIUS) – CV(RIAE)*.

Warsztat krakowski.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Stanisław Karnkowski].
2. pieczęć: herb Junosza na kartuszu, powyżej infuła, napis w otoku: *STANIS(LAUS) • KARNKOWSKI • ARCHIEP(ISCOPUS) • GNEZNEN(SIS)*.
3. *Inscriptus catalogo libror(um) Seminarij Ecclesiae Metrop(olitanae) Gne-sn(ensis)* (Gniezno – Seminarium Duchowne).

Lit.: M. Bartoszak, *Pozostałości*, s. 47-48, il. 1; Pokora, Muraszko, *Skarby*, s. 17.

Uw.: filigran: herb Jastrzębiec z koroną, wskazuje na papiernię w Grembienicach (zob. Budka, *Znaki wodne*, nr 125, 126); inne typy – zob. Moskal, *Książki*, s. 196-198; Rulka, *Superekslibrisy*, s. 529; Rybandt, *Księgozbiór*, s. 123-124; tenże, *Superekslibrisy*, s. 5-26; Sipayłło, *Polskie*, s. 100-109, tabl. 34-38; Wagner, *Superekslibris*, wg indeksu.

5) Stanisław Karnkowski (1520-1603) h. Junosza

1586-1603

Typ IX

AAG, sygn. BK 6346

Epistolarum Illustrissimi ac Reverendissimi D(omini) D(omini) Caroli Cardinalis Borromaei nomine scriptarum. Libri II, Parisiis: Thomas Perier, 1586; 8°.

Oprawa: pergamin, tłoczenia złoc. i ślepe, tkane wiązania, wyciski tłoków w formie kwiatonów, listków i owoców granatu, górna okładzina – superekslibris właściwy Stanisława Karnkowskiego (64×54 mm) złożony z rollwerkowej tarczy z Junoszą w godle, nad którą centralnie infula i pasy *vittae* oraz krzyż metropolitalny, całość zamknięta wieńcem laurowo-inkrypcyjny z wstęgami (*STANISLAVS : KARNKOWSKI D(EI) G(RATIA) : ARCHIEPISCOPVS • GNESNENSIS* :+), dolna okładzina – ślad po okrągłym wycisku (superekslibrisie?).

Warsztat nieznan.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Stanisław Karnkowski].
2. *Iacob(us) Lempicki Ab(bas) lub(inensis)* (Jakub Łempicki (1553-1608) – opat lubiński).
3. *Conuentus Lubinensis Ord(inis) S(ancti) Bene(dicti)* (benedyktyni – Lubiń).

Lit.: M. Bartoszak, *Pozostałości*, s. 48 (tam błędnie uznałem ten egzemplarz za odmianę typu I (II), il. 2).

Uw.: Wycisk powstał najpewniej wskutek przerytowania tłoka służącego wcześniej podczas sprawowania godności biskupa wrocławskiego do odciskania superekslibrisu w typie I (II) (zob. Rulka, *Superekslibrisy*, s. 529; Rybandt, *Superekslibrisy*, s. 13-14; Sipayłło, *Polskie Superexlibrisy*, s. 100, tabl. 34; Skielczyński, *Superekslibrisy*, s. 7) – różnica zachodzi w przypadku krzyża zastępującego teraz pastorał oraz w uaktualnionym napisie w otoku.

6) Stanisław Karnkowski (1520-1603) h. Junosza

1588-1603

Typ V (Va)

AAG, sygn. BK 845

Illustrium Controversiarum Aliarumque Usu Frequentium Libri tres: Authore D(omino) Fernando Vasquio Menchacensi [...], Genevae: Franciscus Faber (et) Iacobus Stoer, 1595; 4°.

Oprawa: tektura, pergamin, wiązania rzemienne, grzbiet – rotundowy napis w typie hiszpańskim ze skróconym tytułem, tłoczenia złoc. i ślepe, 1 radelko: ornament sznurowy, wyciski tłoków w formie kwiatonu i główki maku, górna okładzina – plakietka z Chrystusem Salwatorem w wieńcu schweifwerkowo-inskrypcyjnym (*IESVS CHRISTVS FILIVS DEI VIVI SALVATOR MVNDI ET DOMINVS DOMINANTI(VM)*), dolna okładzina – superekslibris właściwy Stanisława Karnkowskiego (71×58 mm) składający się z owalnej tarczy z godłem Junosza położonej na kartuszu, zamknięte w stylizowanym laurowym wieńcu z przewiązkami kartusza z umieszczoną u góry infułą skierowaną *en trois quarts* w prawo oraz krzyżem metropolitalnym i pasami *vittae*.

Warsztat poznański.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Stanisław Karnkowski].
2. *Ex Libr(is) Admod(um) R(evere)ndi D(omini) Vincentii de Seue I(uris) V(triusque) D(octoris) Lascen(sis) et Louicien(sis) Praepo(siti) Archidiaconi. Gnesnen(sis)* (Wincenty de Sevé (†1611) – doktor obojga praw, prepozyt łaski i łowicki, archidiakon gnieźnieński).
3. *Ex Bibliotheca R(evere)nd(issi)mi Capituli Gnesnens(sis)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: Bartoszak, *Pozostałości*, s. 51-52; Moskal, *Książki*, s. 197-198; Rulka, *Superekslibrisy*, s. 530; Rybandt, *Superekslibrisy*, s. 22, fot. 8; Sipayłło, *Polskie Superexlibrisy*, s. 108, tabl. 38; Wagner, *Superekslibris*, s. 227.

Uw.: filigran, herb Doliwa z inicjałami I R, wskazuje na papiernię w Murowanej Goślinie k. Poznania (zob. Budka, *Znaki wodne*, nr 258; Żurowski, *Znaki wodne*, nr 12); identycznej plakiety użyto na jednej z opraw kanonika gnieźnieńskiego Leonarda Walkonowskiego (zob. AAG, sygn. BK 2894; Franczak, *Pozostałości*, s. 35-36); superekslibris wyciśnięto również na górnej okładzinie woluminu BK 1478 (*Commentaria Et Tractatus Hucusque Editi, atque nunc recens in unum collecti et in tres tomos distincti [...] D(omini) Martini ab Azpilcueta Navarri [...], Venetiis: Damianus Zenarius, 1588*).

7) Stanisław Karnkowski (1520-1603) h. Junosza

1597-1603

Typ IIb (IVb)

AAG, sygn. PL 322

Messiasz Albo Kazania o Upadku Y Naprawie Rodzaju Ludzkiego, Przez Przyście na świat Pana naszego Jezusa Christusa Syna Bożego; Przydane na końcu tegosz Auctora, O Dwoiakim Kosciele Chrześcijańskim., Poznań: [Barbara Wolrabowa i dzieci], 1597; 2°.

Oprawa: tektura, pergamin, otwory po wiązaniach, na grzbiecie skrócona wersja tytułu napisana rotundą w typie hiszpańskim, tłoczenia złoc. i ślepe, wyciski tłoków w formie kwiatonów, dolna okładzina – plakieta z wyobrażeniem Chrystusa (*IESVS • CHRISTVS FILIVS • DEI • VIVI • SALVATOR • MVNDI • REX • REGVM • ET • DOMIN(VS) • DOMINANTIV(M)*), górna okładzina – superekslibris Stanisława Karnkowskiego (102×70 mm) składający się z godła Junosza w rollwerkowym kartuszu, nad nim centralnie umieszczona infuła, po lewej metropolitalny krzyż, po prawej zaś pastorał skierowany krzyżażnią do wewnątrz, po bokach *fanones*, całość okala owalny wieniec laurowy.

Warsztat poznański.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Stanisław Karnkowski].
2. *IE(g)o M(ości) X(iędzu) Biskupowi Ploczkiemu Autor D(ał)* (Wojciech Baranowski (1548-1615) bp płocki 1591-1607, abp gnieźnieński 1608-1615).
3. *Ex Cathalogo Libror(um) Biblioth(ecae) R(evere)n(dissi)mi Cap(itu)li Gne-snen(sis)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: Bartoszak, *Pozostałości*, s. 48, 50-51, il. 3; znacznie mniejszą (informacja dzięki uprzejmości autora) odmianę tego typu wzmiankuje Wagner, *Superekslibris*, s. 481; *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, nr 190.

Uw.: superekslibris wizualnie nawiązuje do drzeworytu zastosowanego trzykrotnie w drukach poznańskiej oficyny Wolrabowej w latach 1586 i 1593 (zob. Chyczewska, *Zasób*, s. 367-368).

8) Bernard Maciejowski (1548-1608) h. Ciołek 1600-1605

Syn Bernarda kszetelana lubelskiego i Elżbiety z Kamienieckich, studia: Perugia 1583-1584, Rzym 1584, biskup łucki 1587, biskup krakowski 1600, kardynał 1605, arcybiskup gnieźnieński 1606.

Typ I

AAG, sygn. BK 6089

Benedicti Pererii [...] Quartvs Tomus Commentariorum In Librum Genesis. A capite vigesimo quinto usque ad quinquagesimum, (et) finem libri [...], Romae: Aloysius Zanettus, sumptibus Ioannis Antonii Franzini, (et) haeredum Hieronymi Franzini, 1599; 2°.

Oprawa: deski, jasna skóra, tłoczenia złoc. i ślepe, pozostałości po zapięciach mosiężno-skórzanych, 2 radełka: sceny biblijne (*SATISFACTIO*; [wąż miedziany]; *PECCATVM*; *IUSTIFICATIO*) i ewangeliści ze Zbawicielem (*S. MATHE(VS)*; *S. IOHAN(NES)*; *S. LVCA(S)*; *S. MARC(VS)*), wyciski floralne, górna okładzina – plakieta z Grupą Ukrzyżowania i napisem w otoku: *CHRISTVS FACTVS • EST • PRONOBIS • OBEDIENS • VSQVE • AD • MORTEM • MORTEM • AVTEM • CRVCIS: PHI(LIPPENSES)*: 2, tłoczenia liternicze w górnej i dolnej listwie: *BENEDICTI / PERERII / TOMVS QVARTVS*, dolna okładzina – złożony superekslibris właściwy Bernarda Maciejowskiego (całość: 84×62 mm) składający się z rollwerkowego kartusza (58×42 mm) przeciętego z lewa w skos pastorałem z krzywaśnią skierowaną w heraldyczną lewą, na kartuszu położona jest owalna tarcza z godłem Ciołek, nad kartuszem centralnie usytuowana infuła z fantazyjnie ułożonymi pasami vittae, całość okalają trzy rzędy sygli: *B(ERNARDUS) – M(ACIEJOWSKI) / E(PISCOPUS) – C(RACOVIANENSIS) / D(UX) – S(EVERIANENSIS)*, superekslibris wyciśnięty na pomarańczowej podkładce papierowej.

Warsztat: Wilhelm (Kraków).

Proweniencje:

1. superekslibris: [Bernard Maciejowski].

Lit.: *Poczet Prymasów*, s. 61.

Uw.: filigran, herb Abdank w rollwerkowym kartuszu, wskazuje na papiernię w Mogile (zob. W. Budka, *Znaki wodne*, nr 58-63); identyfikacja warsztatu introligatorskiego na podstawie *Spuścizna Anny Lewickiej-Kamińskiej*, sygn. 93-80 (przerysy radełka ze scenami biblijnymi także w E. Laucevicius, *XV-XVIII a. Knygu*, nr 118, 314); superekslibris wyciśnięty ponadto na oprawach woluminów: BK 1568, BK 6475, BKS 2760, BKS 2903, BKS 3195 (identyczny repertuar zdobniczy z opisanym powyżej) oraz BKS 942 (druk z 1602 r., widoczne pęknięcia sugerujące częściowe zużycie klocka); być może ten sam znak wzmiankuje S. Poniatowski, *Biblioteka*, s. 121; prawdopodobnie identyczną infułę oraz krzywaśń pastorału zastosowano w superekslibrisie Michała Maliszewskiego (1595-1608) – zob. Sipayłło, *Polskie Superexlibrisy*, s. 138, tabl. 53.

9) Bernard Maciejowski (1548-1608) h. Ciołek

1601-1605

Typ II

AAG, sygn. BK 4767

Flores Aurei Ex Paradiso Sacrae Scripturae Et Sanctorum Patrum, Super totius anni Dominicanum Evangelia collecti studio (et) industria F(ratris) Abraam Bzovii [...], Venetiis: Societas Minima, 1601; 4°.

Oprawa: tektura, ciemna skóra, tłoczenia zloc., ślady po wiązaniach, 1 radelko o motywie plecionki sznurowej, wyciski w formie kwiatonów i listków, 4 ćwierćmedaliony ze wyobrażeniami ewangelistów (kolejne od lewej u góry: *S. IOANNES*; *S. MATHEVS*; *S. MARCVS*; *S. LVCA(S)*), górna okładzina – tłoczenia literne: *FLORES AVREI EX PAR(ADISO) / SACRAE SCRIPTVRAE*, górna i dolna okładzina – superekslibris introligatorski Bernarda Maciejowskiego (całość: 91×74 mm) składający się z owalnej tarczy z godłem Ciołek położonej na rollwerkowym kartuszu (43×32 mm) zamkniętym w wieńcu (71×50 mm) floralno-inskrypcyjnym (*FRVSTRA • VIVIT • QVI – NEMINI • PRODEST*), nad nim widoczna centralnie umieszczona infuła skierowana *en trois quarts* w prawo, po prawej krzywaśń pastorału zwrócona do wewnątrz, całość otaczają dwa rzędy sygli: *B(ERNARDUS) – M(ACIEJOWSKI) / E(PISCOPUS) – C(RACOVIIENSIS)*.

Warsztat krakowski.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Bernard Maciejowski].
2. *Collegio Poeniten(tiarium) Gnesnen(sium) p(er) v(e)n(era)b(i)lem Mathia(m) Lutouita(m) Plebanu(m) Uilcenen(sem)* (Gniezno – kolegium penitencjarzy; Maciej Lutowita – penitencjarz gnieźnieński, pleban w Wilczynie).

Lit.: nienotowany.

Uw.: filigran: herb Lubicz w rollwerkowym kartuszu i klejnot złożony z pawich piór, wskazuje na papiernię w Grembienicach (zob. Budka, *Znaki wodne*, nr 143; Siniarska-Czaplicka, *Filigrany*, nr 562, 565, 566. 568, 569); identyczne narzędzia z wieńcem floralno-inskrypcyjnym oraz kartuszem wykorzystano przy wykonaniu superekslibrisu donacyjnego Abrahama Bzowskiego dla dominikanów krakowskich (zob. Sipayłło, *Polskie Superexlibrisy*, s. 158, tabl. 63) – w związku z obecnością w druku dedykacji Bzowskiego dla Bernarda Maciejowskiego przypisać należałoby temu znakowi własnościowemu charakter superekslibrisu dedykacyjnego.

10) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec 1584 – po 1602

Syn Mikołaja i Zofii z Gwiazdowskich, studia: przypuszczalnie Kraków i Padwa, kantor gnieźnieński 1581, sekretarz wielki koronny 1581, biskup przemyski 1584, podkanclerzy koronny 1585, biskup płocki 1591, biskup wrocławski 1607, arcybiskup gnieźnieński 1608.

Typ I

AAG, sygn. BK 1543

Bibliotheca Sancta A F(ratre) Sixto Senensi [...] Ex Praecipuis Catholicae Ecclesiae Authoribus Coll[e]cta, Et In Octo Libros Digesta [...] Denuo [...] recognita, et aucta, plurimisq(ue) in locis nunc a mendis expurgata, atq(ue) nova Chronographica tabula, secundum temporum collationem locupletata [...] Cum tribus locupletissima indicibus. Editio Tert[i], Coloniae: Maternus Cholinus, 1586; 2°.

Oprawa: tektura, biała skóra, tłoczenia ślepe, 3 radełka (1. głowy wojowników w wieńcach laurowych, między nimi ornament kandelabrowo-roślinny; 2. wyobrażenia muz: TAR(PSICHORA); POLI(HYMNIA); CALI(OPE); ELI(?); EVT(ERPE); 3. wić floralna), górna i dolna okładzina – superekslibris właściwy Wojciecha Baranowskiego (101×55 mm) składający się z umieszczonego na owalnej tarczy godła Jastrzębiec położonej na rollwerkowym kartuszu, ponad którym usytuowana jest centralnie infuła, po bokach pasy *vittae*, całość w prostokątnej ramce spiętej od góry i dołu wolutami wzbogaconymi ornamentami roślinnymi.

Warsztat: Kasper Rajman Starszy (Kraków).

Proweniencje:

1. superekslibris: [Wojciech Baranowski].
2. *Ex Libris Alberti Wieczorkiewicz Can(oni)ci Gn(esnensis) m(anu) p(ropria)* (Wojciech Wieczorkiewicz (†1759) – doktor teologii, kanonik gnieźnieński)
3. *Ex Bibliotheca R(evere)nd(iss)imi Capituli Metropol(itani) Gnesne(nsis)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, tabl. 1; Moskał, *Książki*, s. 199; Muraszko, *Oprawy*, il. 1, 3, 5 (w druku); Pokora, Muraszko, *Skarby*, s. 18-19; Wagner, *Superekslibris*, s. 386-387, il. 170a.

Uw.: filigran: herb Lubicz w rollwerkowym kartuszu, wskazuje na papiernię w Grembienicach (zob. Budka, *Znaki wodne*, nr 140, 142-146; Siniarska-Czaplicka, *Filigrańy*, nr 535, 538, 539); identyfikacja oprawy – zob. *Spuścizna Anny Lewickiej-Kamińskiej*, sygn. 95-80; Chmiel, *Oprawy*,

s. 17; superekslibris pojawia się w sumie na 72 oprawach (69 w AAG, 2 w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego (sygn.: Sd. 612.35; Sd. 602.2338), 1 w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu (sygn. 14765), także powstałych w warsztacie gdańskiego introligatora posługującego się narzędziem ze syglami SS; tłok służący do wyciskania tego typu superekslibrisu wykorzystywany był przynajmniej do 1602 r. (rok druku dzieła z woluminu o sygn. BKS 3351).

11) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec 1584 – po 1591

Typ Ia

AAG, sygn. BK 404

1. *Hieronymi Osorii [...] Paraphrasis. In Isaiam: Libri V*, Coloniae Agrippinae: Officina Birckmannica (excudebat Godefridus Kempensis), 1584; 8°.
2. *Hieronymi Osorii [...] De Vera Sapientia, Libri V [...]*, Coloniae Agrippinae: Officina Birckmannica, 1582; 8°.

Oprawa: tektura, biała skóra, tłocz. ślepe, 1 radełko: cztery popiersia wojowników w wieńcach laurowych, między nimi ornament roślinny, górna i dolna okładzina – superekslibris właściwy Wojciecha Baranowskiego (73×42 mm) złożony z umieszczonej na rollwerkowym kartuszu owalnej tarczy z godłem Jastrzębiec, powyżej kartusza umieszczona *en face* infuła, po jej bokach *fanones*, całość zamknięta w prostokątnej ramce spiętej od góry i doły wolutami uzupełnionymi o ornamenty roślinne.

Warsztat: Kasper Rajman Starszy (Kraków).

Proweniencje:

1. superekslibris: [Wojciech Baranowski].
2. *R(evere)nd(issi)m[i] C[apituli [...] Gnes]n(ensis?)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: Cubrzyńska-Leonarczyk, *Polskie Superekslibrisy*, s. 128, il. 45; M. Muraszko, *Oprawy*.

Uw.: identyfikacja warsztatu na podstawie radełka z wizerunkiem popiersi wojowników (zob. M. Muraszko, *Oprawy*; identyczne narzędzie w E. Laucevicius, *XV-XVIII a. Knygu*, nr 338, 353); superekslibris odnaleziono dotąd na 12 oprawach (11 w AAG (sygn.: BK 347, BK 375, BK 404, BK 443, BK 451, BK 516, BK 655, BK 3007, BK 3030, BK 4932, BK 4945), 1 w BUW (sygn. Sd. 608.3537) wykonanych także u gdańskiego introligatora SS; tłok służący do wy-

ciskania tego typu superekslibrisu wykorzystywany był przynajmniej do 1591 r. (rok druku dzieła z woluminu BK 3007).

12) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec

1584

Typ II

AAG, sygn. PL 168

Liber De Modo Acquirendae Divinae Gratiae, quomodo cognoscantur eius adeptio, ac in ea permansio, per capita ac gradus quosdam digestus. Autore Hieronymo Sirino [...] Per Matthiam Clodinium [...] ex idiomate Italico in Latinam [...] versus: ac locis e scriptura sacra, unde haec deprompta sunt, abunde illustratus, Cracoviae: Officina Typographica Lazari, 1583; 4°.

Oprawa: pergamin, wiązania tkane, tłoczenia złoc., 1 radełko z ornamentem sznurowym, wyciski tłoków w formie kwiatonów, na grzbiecie zapisany rotundą skrót tytułu dzieła, górna okładzina – plakietka z wyobrażeniem Chrystusa Salwatora w wieńcu rollwerkowo-inkrypcyjnym (*SALVATOR • MVNDI • REX • REGVM • ET • DOMINVS • DOMINANTI(VM) •*), tłoczenia liternicze (1584), dolna okładzina – superekslibris introligatorski Wojciecha Baranowskiego (całość: 80×70 mm) składający się z dwóch wieńców: 1. wewnętrzny okrągły (38×40 mm) laurowo-inkrypcyjny (*VIRTVS ARDVA / PETIT ANNO D(OMINI) M. D. LI.*) okalającego rollwerkowy kartusz z godłem Jastrzębiec; 2. zewnętrzny owalny (70×52 mm) girlandowo-rollwerkowy z otokiem inkrypcyjnym (*ALCIORA • TE • NE • SCRVTATVS • FVERIS • SED • QVAE • PRAECEPT • TIBI • DOMINVS • COGITA • ECCLESIASTI(CVS): 3*), na styku dwóch wieńców po prawej stronie wytłoczony ornament sznurowy, całość otoczona dwoma rzędami sygli *A(LBERTUS) B(ARANOWSKI) S(CRETARIUS) R(EGNI) M(AIOR) / C(ANTOR) G(NESNENSIS)* nadpisanymi na niemal pozbawione złocień sygły *S(TANISLAUS) K(ONOPINSKI) / P(RAEPOSITUS) B(LONENSIS)*.

Warsztat: Kasper Rajman Starszy (Kraków).

Proweniencje:

1. *R(evere)ndo d(omi)no Stanislao Conopinskj Praeposito Blonen(si) Autor amico suo observ(andissi)mo in pignus perpetui amoris dedit* (Stanisław Konopiński – proboszcz w Błoniach).
2. superekslibris: [Stanisław Konopiński].
3. superekslibris: [Wojciech Baranowski].

4. *Ex Biblioth(eca): R(evere)n(dissi)mi Cap(itu)li Gnesn(ensis)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, nr 349; Muraszko, *Małopolska*, s. 241-246, il. 2.

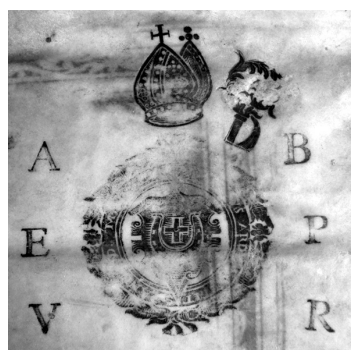
Uw.: identyfikacja warsztatu introligatorskiego oprawy na podstawie tożsamości zastosowanej plakiety oraz narzędzi wykorzystanych do wyciśnięcia superekslibrisu (zob. *Spuścizna Anny Lewickiej-Kamińskiej*, sygn. 95-80); identyczny tłok z herbem Jastrzębiec otoczonym podwójnym wieńcem (w wersji z uszkodzonymi końcami wstęgami) posłużył także do wykonania superekslibrisu VI Jana Strzembosza (zob. Bylinowa, *Renesansowy*, s. 29-30, il. 13) oraz superekslibrisu III Wojciecha Baranowskiego; tłok ten (z całymi wstęgami) wykorzystany został wcześniej do wykonania opraw z superekslibrisami dla: anonima "I I" (Wagner, *Superekslibris*, s. 219, il. 58c), Jakuba Myszkowskiego (Korolev, *Cenne*, s. 186, il. 15) i Stanisława lub Zygmunta Myszkowskiego (Sipayło, *Polskie Superekslibrisy*, s. 76, tabl. 22).

13) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec

1585-1591

Typ III

AAG, sygn. PL 305

Stanislai Socolovii [...] Ad Wirtembergensium theologorum invectivam: quam actis et scripturis suis, cum Hieremia Patriarcha Constantinopolitano, de Augustana Confessione, per eos Graece et Latine editis, praefixerunt, Brevis responsio [...], Cracoviae: Officina Typographica Lazari, [post 13 VIII] 1584; 4°.

Oprawa: pergamin, wiązania rzemieńne, tłoczenia złoc., górna okładzina – superekslibris introligatorski Wojciecha Baranowskiego (całość: 61×65 mm) składający się z rollwerkowej tarczy z godłem Jastrzębiec zamkniętej w okrągłym (38×40 mm) wieńcem laurowo-inkrypcyjnym ([VIRTV]S ARD[VA / PE]TIT AN[NO D(OMINI) M. [D. LI.] z przewiązkami i wstążkami na osi wertykalnej oraz rozetkami na osi horyzontalnej, ponad wieńcem centralnie położona infuła zwrócona *en trois quarts* w prawo, po lewej pastorał skierowany krzywaśnią w lewo, wokół w trzech rzędach sygły A(LBERTUS) – B(ARANOWSKI) / E(PISCOPUS) – P(REMISLIENSIS) / V(ICECANCELLARIUS) – R(EGNI).

Warsztat: Kasper Rajman Starszy (Kraków).

Proweniencje:

1. superekslibris: [Wojciech Baranowski].
2. *Ex Bibliotheca R(evere)n(dissi)mi Capituli Gnesnen(sis)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, nr 372.

Uw.: filigran: godło Lubicz w renesansowej tarczy, wskazuje na papiernię w Grembienicach (zob. Budka, *Znaki wodne*, nr 140), identyfikacja warsztatu na podstawie tożsamości zastosowanego w superekslibrisie narzędzia z godłem Jastrzębiec (zob. *Spuścizna Anny Lewickiej-Kamińskiej*, sygn. 95-80), na powierzchni górnej okładziny odcisnął się fragment innej oprawy, identycznego narzędzia (z uszkodzonymi końcami wstęg) z herbem Jastrzębiec użyty do wykonania superekslibrisu VI Jana Strzembosza (zob. Bylinowa, *Renesansowy*, s. 29-30, il. 13) oraz superekslibrisu II Wojciecha Baranowskiego; tłok ten (z całymi wstęgami) wykorzystany został wcześniej do wykonania opraw z superekslibrisami dla: anonima I. I. (Wagner, *Superekslibris*, s. 219, il. 58c), Jakuba Myszковского (Korolev, *Cenne*, s. 186, il. 15) i Stanisława lub Zygmunta Myszковского (Sipayło, *Polskie Superekslibrisy*, s. 76, tabl. 22).

14) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec

1585-1591

Typ IV

AAG, sygn. PL 320

Pymander Mercurii Trismegisti Cum Commento Fratris Hannibalis Rosseli [...] *Liber secundus de Spiritu S(ancti) (et) Angelis*, Cracoviae: Officina Typographica Lazari, [post 23 I] 1585; 2°.

Oprawa: pergamin, wiązania tkane, tłoczenia złoc., wyciski tłoków w formie lilii, górna i dolna okładzina – superekslibris introligatorski Wojciecha Baranowskiego (całość: 80×72 mm) składający się z renesansowej tarczy kartuszkowej z godłem Jastrzębiec zamkniętej w owalnym wieńcu (62×50 mm) girlandowo-rollwerkowym z otokiem inskrypcyjnym (*ALCIORA • TE • NE • SCRVTATVS • FVERIS • SED • QVAE • PRAECEPIT • DOMINVS • COGITA • ECCLES* (IASTICVS): 3), powyżej centralnie położona infuła, po lewej pastorał krzywaśnią skierowany do wewnątrz, wokół w trzech rzędach sygły: *A*(LBERTUS) – *B*(ARANOWSKI) / *E*(PISCOPUS) – *P*(REMISLIENSIS) / *V*(ICE)*C*(ANCELLARIUS) *R*(EGNI)*P*(OLONIAE).

Warsztat: Kasper Rajman Starszy (Kraków).

Proweniencje:

1. superekslibris: [Wojciech Baranowski]
2. [...]Gnes[...] (wpis wydrapany) (Gniezno – kapituła katedralna ?)

Lit.: *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, nr 324.

Uw.: filigran: herb Topór z koroną powyżej tarczy, wskazuje na papiernię w Tenczynku-Krzeszowicach (zob. W. Budka, *Znaki wodne*, nr 109); przyporządkowanie do warsztatu na podstawie tożsamości zastosowanych narzędzi z tarczą i godłem Jastrzębiec z wyciśniętymi na dolnej okładzinie prowadzonej pod nadzorem Baranowskiego księgi wpisów Metryki Koronnej z 1585 r. (AGAD, sygn. MK 131) wykonanej w warsztacie Kaspra Rajmana Starszego (identyfikacja na podstawie radełka jagiellońskiego – zob. Muraszko, *Oprawy*); identyczny wieniec zastosowany do wykonania superekslibrisu dedykacyjnego Jana Januszowskiego dla Piotra Dunin-Wolskiego na oprawie kryjącej piąty tom tego samego dzieła (zob. Obrębski, *Oprawy*, s. 139-140, fot. 15) oraz wykorzystany przy druku posiadanego przez Baranowskiego drugiego tomu dzieła papier z identycznym filigranem z tym zastosowanym przez intrologatora, sugerują także dedykacyjny charakter tego superekslibrisu Wojciecha Baranowskiego będącym przypuszczalnie także darem drukarza Jana Januszowskiego.

15) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec

1586-1591

Typ V

AAG, sygn. PL 224

Iustus Ioseph sive In Iesu Christi Domini nostri mortem (et) passionem, Stanislai Socolovii [...] Meditationes. In quibus non magis Iudaica persidia, quam Ariana refutatur impietas, Cracoviae: Officina Lazari, [post 13 III] 1586; 4°.

Oprawa: tektura, pergamin, wiązania tkane, tłoczenia złoc., wyciski tłoków o motywie floralnym, na grzbiecie rotundą skrót tytułu dzieła, górna i dolna okładzina – superekslibris intrologatorski Wojciecha Baranowskiego (całość: 108×63 mm) składający się z renesansowej tarczy kartuszonej z godłem Jastrzębiec otoczonej owalnym wieńcem (70×54 mm), z przewiązkami na osi horizontalnej i rozetkami na wertykalnej, z otokiem inskrypcyjnym (*FRVSTRA • VIVIT • QVI • NEMINI • PRODEST • I•5•7•7*); w polu wieńca dodatkowo wyciski rozetek, nad wieńcem centralnie umieszczona infuła skierowana *en trois quarts* w prawo, po prawej pastorał zwrócony do wewnątrz, wokół dwa rzędy sygli *A(LBERTUS) – B(ARANOWSKI) / E(PISCOPUS) P(REMISLIENSIS)*.

Warsztat krakowski.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Wojciech Baranowski].
2. *Ex Bibliotheca R(evere)nd(iss)imi Capituli Metropolitanani Gnesnensis* (Gniezno – kapituła katedralna).

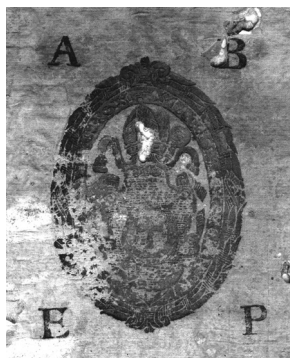
Lit.: *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, nr 368 II.

Uw.: filigran: widoczny fragment godła Jastrzębiec odmienny w tarczy, nad którą korona z trzema pałkami, wskazuje na bliżej niezidentyfikowaną papiernię małopolską (najbardziej zbliżony do W. Budka, *Znaki wodne*, nr 195); identyczną tarczę z godłem Jastrzębiec zastosowano w superekslibrisie IIIa i IIIb Jana Strzembosza (Bylinowa, *Renesansowy*, s. 27-28, il. 9-10) oraz na dolnej okładzinie prowadzonej pod nadzorem Baranowskiego księgi wpisów Metryki Koronnej z lat 1587-88 (AGAD, MK 134); tożsamy wieniec laurowo-inkrypcyjny wykorzystano do wykonania superekslibrisów „I S” herbu Łabędź oraz Hieronima Rozrażewskiego (zob. E. Laucevicius, *XV-XVIII a. Knygu*, nr 362, 463), superekslibrisu IV Macieja Becha (Kawecka-Gryczowa, *Nieznany*, s. 122) oraz superekslibrisu anonima „I Z” herbu Ogończyk (Wagner, *Superekslibris*, il. 232b).

16) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec 1602-1607

Typ VI

AAG, sygn. BK 5156

Christologiae seu Sermonum Pars Prior. In festis suae Divinissimae Infantiae sacratis, continens Sermones seu Orationes XX [...] Autore D(omino) Hieronymo Povodovio [...], Cracoviae: Andreas Petricovius, 1602; 4°.

Oprawa: tektura, jedwab, złożone i puncowane obcięcia bloku, tłoczenia złoc., 1 radełko z ornamentem sznurowym, wyciski tłoków w formie kwiatonu, dolna okładzina – owalna plakieta z wyobrażeniem Chrystusa z napisem w otoku (*IN • SOLE • POSVIT • TABERNACVLVM[• SV]VM • [...]* • 18 (Ps 18,6), górna okładzina – superekslibris Wojciecha Baranowskiego (całość: 85×65 mm) składający się z godła Jastrzębiec umieszczonego na szrafowanym polu rollwerkowej tarczy kartuszowej (35×30 mm), powyżej centralnie umieszczona infuła, spod której wychodzą fanony, po lewej pastorał skierowany krzywąsnią do wewnątrz, całość otoczona owalnym wieniec laurowym z otokiem inkrypcyjnym (78×56 mm) (*STANISLA[US] GOMO[LI]NSKI – D(EI):[G(RATIA) EPISCOPUS CHEL]MIENSIS* – napis częściowo zaślepiiony tło-

czeniu radełka z ornamentem sznurowym), wokół w dwóch rzędach sygły *A(LBERTUS) – B(ARANOWSKI) / E(PISCOPUS) – P(LOCENSIS)*.

Warsztat: Kasper Rajman Starszy (?).

Proweniencje:

1. superekslibris: [Wojciech Baranowski].
2. *Ex libris Congr(egationis) Miss(ionis) Dom(us) Gnesn(ensis)* (misjonarze – Gniezno).

Lit.: M. Muraszko, *Oprawy* (w druku).

Uw.: filigran: herb Lubicz, wskazuje na papiernię w Grembienicach (zob. J. Siniarska-Czaplicka, *Filigrańy*, nr 559-569); identyczne narzędzie z wieńcem oraz insygniami biskupimi posłużyło do wykonania superekslibrisu biskupa wrocławskiego Pawła Wołuckiego z ok. 1600 r. (zob. PTPN, sygn. 102294. III – <http://www.ptpn.poznan.pl/oprawy/wyszukaj.php> [dostęp: 29.06.2017]) w którym część inskrypcyjna również została zaślepiona tłoczeniem plecionkowym, oraz do wyciśnięcia po 1616 r., zredukowanego już o napis w otoku, superekslibrisu biskupa wileńskiego Eustachego Wołłowicza (Laucevicius, *XV-XVIII a. Knygu*, s. 93, nr 460) – zob. A. Wagner, *Superekslibris*, s. 479. W związku z zastosowaniem w superekslibrisach Wołuckiego i Baranowskiego osobnego narzędzia z wieńcem i insygniami biskupimi oraz osobnych do wyciśnięcia tarczy kartuszowych zgodłami herbowymi, które w obydwu przypadkach niepokrywają zupełnie widocznej pod spodem pierwotnej części kartuszowej, wydaje się, że przyjęć można hipotezę o stosowaniu przez Stanisława Gomolińskiego tego tłoka do wyciskania superekslibrisów na oprawach własnych ksiąg w okresie piastowania przez niego godności biskupa chełmskiego, po jego przejściu w 1600 r. na biskupstwo łuckie, zdezaktualizowany klocek każdorazowo zaślepiany w części inskrypcyjnej uzupełniany był o tarczę z odpowiednim godłem, służąc jako komponent superekslibrisów introligatorskich innych hierarchów; tożsamym narzędziem z herbem Jastrzębiec zastosowanym do wykonania superekslibrisu VI Wojciecha Baranowskiego posłużył się Kasper Rajman Starszy (†1600/1603 r.) przy superekslibrisie dominikanina krakowskiego Grzegorza Cuneciusa wyciśniętym w 1580 r. (Pokora, Muraszko, *Skarby*, s. 20; Płaszczyńska-Herman, *Ślady*, s. 176, il. 5).

17) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec

ok. 1584 (?)

Typ VII

AAG, sygn. PL 253

De Christi In Terris Ecclesia. Quaenam Et Penes Quos Existat. Libri Tres [...] contra falsas Antonij Sadeelis criminationes [...] Auctore Laurentio Arturo Faunteo [...], Posnaniae: Ioannes Wolrab, 1584; 4°.

Oprawa: tektura, pergamin, wiązania tkane, tłoczenia złocone, strychulec, wyciski w formie kwiatonu, dolna okładzina – plakieta z chrystogramem w wieńcu inskrypcyjnym (*NON • EST • ALIVD • NOMEN • SVB • CAELO • DATVM • HOMINIBVS • IN • QVO • OPORTAT • SALVOS • FIERI •*), górna okładzina – superekslibris introligatorski Wojciecha Baranowskiego składający się z godła Jastrzębiec umieszczonego w owalnej tarczy położonej na rollwerkowym kartuszu, ponad którym widoczna jest centralnie usytuowana infuła skierowana *en trois quarts* w prawo, z prawej pastorał (?), po bokach pasy *vittae*, całość otoczona wieńcem laurowym z przewiązkami na osiach.

Warsztat pomorski (?).

Proweniencje:

1. superekslibris: [Wojciech Baranowski].
2. *Ex Bibliotheca R(everen)d(i)s(s)i mi Capituli Metropol(itani) Gnesnen(sis)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: *Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, nr 94.

Uw.: filigran, ryba w okręgu, zbliżona wizualnie do stosowanych w Prusach Książęcych (zob. Piccard watermarkcollection,nr44330 (<https://www.piccard-online.de/detailansicht.php?klassi=037.001.002.001&ordnr=44330&sprache=en> [dostęp:24.06.2017]),44328

(<https://www.piccard-online.de/detailansicht.php?klassi=037.001.002.001&ordnr=44328&sprache=en> [dostęp:24.06.2017]), superekslibris częściowo zatarty.

18) Wojciech Baranowski (1548-1615) h. Jastrzębiec 1584-1591 (?)

Typ VIII

AAG, sygn. BK 1038

Flamini Nobilii [...] De Hominis Felicitate Libri tres. Ad Pium Quartum Pontificem Maximum. De Vera, (et) falsa Voluptate Libri duo. De Honore Liber unus. Ad Franciscum Medicem Florentinorum, Et Senensium Principem, Lucae: Vincentius Busdracus, 1563 (Var. A); 4°.

Oprawa: pergamin, wiązania rzemieńne, tłoczenia złocone, górna okładzina – superekslibris Wojciecha Baranowskiego (całość: 87×53 mm) składający się z renesansowej tarczy z godłem Jastrzębiec zamkniętej w podwójnym owalnym wieńcu (71×53 mm) girlandowo-rollwerkowym i inskrypcyjnym (*ALCIORA • TE • NE • SCRVTATVS • FVERIS • SED • Q[VAE • P]RAECEPIT • TIBI • DOMINVS • COGITA • ECCESLASTICE*. 3:), powyżej po lewej infuła, po prawej pastorał skierowany krzywaśnią na zewnątrz.

Warsztat krakowski.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Wojciech Baranowski].
2. *Ex Bibliotheca R(evere)nd(issi)mi Capituli Gnesnen(sis)* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: Muraszko, *Oprawy*.

Uw.: filigran: godło Jastrzębiec (?), wskazuje na papiernię w Grembienicach (zob. Budka, *Znaki*, nr 128, 129, 133, 136, 137, 138), jako szczury użyto fragmentu karty s. 479-480 dzieła Bartośza Paprockiego *Herby Rycerstwa Polskiego: Na pięcioro Xiąg rozdzielone* wydane w 1584 r. w krakowskiej oficynie Marcina Garwolczyka.

19) Jan Wężyk (1575-1638) h. Wąż

1621-1638

Syn Hieronima i Doroty Zaleskiej, studia: Kraków 1591, Rzym 1597, doktor obojga praw i teologii, kanonik krakowski, prepozyt sandomierski 1609, opat komendatoryjny mogiński 1613, biskup przemyski 1620, biskup poznański 1624, arcybiskup gnieźnieński 1627.

Typ III

AAG, sygn. BK 3645

Tractatus De Distributionibus Quotidianis, Tres In Partes Distributus. In Hac Tertia Editione Recognitus, Atque integris etiam quaestionibus, (et) decisionibus locupletus. Auctore Ioanne Petro Moneta [...], Romae: Angelus Ruffinellus (et) Angelus Mannus, 1621; 4°.

Oprawa: makulatura introligatorska (druk polski), pergamin, tłoczenia zloc. i ślepe, wiązania rzemieńne, dolna okładzina – plakieta orientalizująca, górna okładzina – superekslibris właściwy Jana Wężyka (61×44 mm) składający się z owalnego wieńca z gałązek oliwnych okalającego

schweifwerkowy kartusz z godłem Wąż wzbogacony o dekoracje roślinne, zamknięty uskrzydłą główką, u góry centralnie położona infuła przecięta z lewa w skos pastorałem z krzywąsnią skierowaną do wewnątrz, po bokach pasy *vittae*.

Warsztat toruński (?).

Proweniencje:

1. *superekslibris*: [Jan Wężyk].

2. *Ex Bibliotheca R(evere)n(diss)imi Capituli Metropolitanani Gnesnensis* (Gniezno – kapituła katedralna).

Lit.: Cubrzyńska-Leonarczyk, *Polskie Superekslibrisy*, s. 174, tabl. 68; Skielczyński, *Superexlibrisy*, s. 177-178 (por. Poniatowski, *Biblioteka*, s. 121); Wagner, *Superekslibris*, s. 367, 379, il. 156.

Uw.: filigran: głowa jelenia z napisem w otoku: *GORCA*, wskazuje na papiernię pod Toruniem (zob. Piccard watermark collection, No. 83781, <https://www.piccard-online.de/detailansicht.php?klassi=015.001.010&ordnr=83781&sprache=en> [dostęp: 21.06.2017]); *superekslibris* identyczny z reprodukowanym przez M. Cubrzyńską-Leonarczyk, odbiega wielkością od wymiarów podanych przez Z. Skielczyńskiego; kompozycja stylistyczna wydaje się nawiązywać do pieczęci herbowej Jana Węzyka jako opata mogińskiego z 1620 r. (zob. Starzyński, *Herby*, il. 41).

20) Maciej Łubieński (1572-1652) h. Pomian

1617-1621

Syn Świętosława i Barbary Zapolskiej, studia: Kraków, Niemcy, Rzym, prepozyt bożogrobców w Miechowie 1617, biskup chełmski 1621, biskup poznański 1627, biskup włocławski 1631, arcybiskup gnieźnieński 1641.

Typ I

AAG, sygn. BK 3229

[*Novissima Polyanthea, In Libros XX. Dispertita. Opus praeclarum, suavissimis floribus celebriorum sententiarum, cum Graecarum, tum Latinarum refertum* [...] *Dominico Nano Mirabellio, Bartholomaeo Amantio, Francisco Tortio*, Frankfurti: Haeredes Lazari Zetneri, 1617]; 2°.

Oprawa: deski, jasna skóra, pozostałości po zapięciach mosiężno-skórzanych, tłoczenia złoc. i ślepe, 2 radelka: 1. głowy wojowników w wieńcach, między nimi ornament roślinny z uskrzydłonymi główkami; 2. *IVSTICIA*; *LVCRECIA*; *PRVDEN(CIA)*; 1604, górna okładzina – plakieta

z wyobrażeniem Baranka Bożego w linearnym wieńcu inskrypcyjnym (*AGNVS • DEI • QVI • TOLLIS • PECCATA • MVNDI • MISERERE • NOBIS •*), wyciski floralne, w listwie powyżej zwierciadła tłoczenia liternicze: *POLYANTHEA*, dolna okładzina – superekslibris introligatorski Macieja Łubieńskiego (całość: 95×70 mm) składający się z godła Pomian w owalnej tarczy położonej na kartuszu (40×33 mm) o półkolistym polu na nasadzie oraz czterech narożnikowych wolutach, otoczonym podwójnym wieńcem (71×53 mm) złożonym z girlandy i rollwerku oraz otoku inskrypcyjnego (*ALCIORA • TE • NE • SCRVTATVS • FVERIS • SED • QVAE • PRAECEPT • TIBI • DOMINVS • COGITA • ECCLESIASTI(CUS): 3*), powyżej infuła skierowana *en trois quarts* w prawo, po prawej pastorał zwrócony krzywaśnią do wewnątrz, po bokach w dwóch rzędach sygły: *M(ATTHIAS) – L(UBIENSKI) / P(RAEPOSITUS) – M(IECHOVIENSIS)*.

Warsztat krakowski.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Maciej Łubieński]
2. [...] *Dominici* [...] *cielkowskij S* [...] *M* [...]

Lit.: Cubrzyńska-Leonarczyk, *Polskie Superekslibrisy*, s. 180, tabl. 71; Wagner, *Superekslibris*, s. 391-393.

Uw.: indentyfikacja warsztatowa oprawy na podstawie Wagner, *Superekslibris*, s. 391-393; litera L w superekslibrisie nadbita została na literze P; inne typy – Laucevicius, *XV-XVIII a. Knygu*, nr 451; Rulka, *Superekslibrisy*, s. 540; Wagner, *Superekslibris*, il. 181.

21) Kazimierz Florian Czartoryski (ok. 1614-1674) h. Pogoń 1654-1673

Syn Mikołaja Jerzego wojewody wołyńskiego i Izabeli z Książąt Koreckich, studia: Rzym, doktor teologii, biskup poznański 1650, biskup wrocławski 1655, arcybiskup gnieźnieński 1673.

Typ I

AAG, sygn. BK 3243

Sancti Aurelii Augustini Milleoquium Veritatis; Olim A Fr(atre) Bartholomaeo Ord(inis) S(ancti) Augustini Urbinate Episcopo Digestum; Nunc vero plurimis eiusdem Sancti Sententiis locupletatum; Opera Ioan(nis) Collierii Presbytero Theologi: In Quo Unici Illius Augustini Doctrina mille Titulis seu Locis communibus in ordinem Alphabeticum redactis, ita breviter et summatim comprehenditur [...]

Opus omnibus Literarum bonarum, (et) maxime sacrarum Studiosis cum primis utile (et) necessarium [...], Lutetiae Parisiorum: Sébastien Huré, 1649; 2°.

Oprawa: deski, jasna skóra, pozostałości po zapięciach mosiężno-skórzanych, tłoczenia na złoc. i ślepe, 2 radełka: 1. ornament palmetowo-arkadowy; 2. ornament floralny, wyciski tłoków w formie arabski, dolna okładzina – romboidalna plakieta arabska z kaboszonem, górna okładzina – złożony superekslibris właściwy Kazimierza Floriana Czartoryskiego (70×58 mm) składający się z sercowatej tarczy z godłem Pogoń położonej na kartuszu z ornamentem barokowym, u góry mitra książęca, nad nią kapelusz biskupi z 6 chwostami po bokach.

Warsztat nieznan.

Proweniencje:

1. superekslibris: [Kazimierz Florian Czartoryski].
2. *Residenciae Medirecensis Soc(ietatis) Jesu* (jezuici – Międzyrzecz).
3. *Conventus Kcynensis Ordinis Carmelitarum* (karmelici trzewickowi – Kcynia).
4. ekslibris: *Z daru testam(entowego) X(iędza) A(ntoniego) Dyamenta* (Antoni Dyament (1801-1885) – notariusz apostolski, penitencjarz katedralny gnieźnieński).

Lit.: Iwańska-Cieślak, *Biblioteka*, s. 96; Pokora, Muraszko, *Skarby*, s. 16; Rulka, *Superekslibrisy*, s. 540.

Uw.:

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie

sygn. BK 347, BK 375, BK 404, BK 443, BK 451, BK 516, BK 655 BK 845, BK 1068, BK 1428, BK 1478, BK 1543, BK 1568, BK 2478, BK 2894, BK 3007, BK 3030, BK 3229, BK 3243, BK 4767, BK 4932, BK 4945, BK 5156, BK 6089, BK 6346, BK 6475, BKS 942, BKS 2760, BKS 2903, BKS 3195, BKS 3294, PL 168, PL 224, PL 232, PL 253, PL 305, PL 320, PL 322.

Archiwum Główne Akt Dawnych

sygn. MK 131, MK 134.

Biblioteka Jagiellońska

Spuścizna Anny Lewickiej-Kamińskiej, sygn.: 93-80, 95-80, 115-80.

Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego

sygn. Sd. 602.2338, Sd. 608.3537, Sd. 612.35.

Opracowania

Bartoszak M., *Pozostałości księgozbioru prymasa Stanisława Karnkowskiego w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie*, „Roczniki Biblioteczne”, 61 (2017) s. 35-65.

- Budka W., *Papiernie poznańskie*, w: W. Budka, *Historia papiernictwa: antologia prac historyka papiernictwa Włodzimierza Budki*, [Łódź]-Duszniki-Zdrój 2009, s. 142-148.
- Budka W., *Znaki wodne papierni w Rzeczypospolitej Polskiej XVI w.*, w: *Papiernie w Polsce XVI w.*, wyd. W. Budka, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1971, s. 69-79.
- Bylinowa E., *Renesansowy księgozbiór rodziny Strzemboszków*, w: *Kolekcje Historyczne. Księgozbiory Szlacheckie XVI-XVIII wieku*, red. E. Wyszyńska, Warszawa 2004, s. 17-105.
- Chmiel A., *Oprawy introligatora krakowskiego Kaspra Rajmana (Starszy) 1566-1600*, „Przemysł i Rzemiosło”, 1 (1921) z. 1, s. 14-20.
- Chyczewska A., *Zasób drzeworytów ilustracyjnych i herbowych w XVI-wiecznych oficynach poznańskich*, w: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Studia poświęcone pamięci Józefa Grycza*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1961, s. 354-382.
- Cubrzyńska-Leonarczyk M., *Polskie supereklibrisy XVI-XVIII wieku: centuria druga*, Warszawa 2001.
- Franczak R., *Pozostałości księgozbioru kanonika gnieźnieńskiego Leonarda Walkonowskiego w zasobie Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie*, „Archiwista Polski”, 3 (2014) s. 31-39.
- Iwańska-Cieślak B., *Biblioteka kapituły katedralnej we Włocławku*, Bydgoszcz 2013.
- Katalog Druków Polskich XVI-go wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, oprac. L. Formanowicz, Poznań 1930.
- Kawecka-Gryczowa A., *Nieznanym bibliofil polski XVI wieku Maciej Bech*, „Roczniki Biblioteczne” 21 (1977) z. 1-2, s. 117-140.
- Kiersnowski R., *Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich*, Warszawa 1964.
- Korolev S., *Cenne i rzadkie polskie supereklibrisy heraldyczne ze zbiorów Biblioteki Narodowej w St. Petersburgu*, „Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi”, 3 (2009) s. 171-196.
- Laucevicius E., *XV-XVIII a. Knygu irisimai Lietuvos Bibliotekose*, Moskła-Vilnius 1976.
- Moskal T., *Książki z supereklibrisami biskupów polskich okresu przedrozbiorowego w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu*, w: *Artem aliis tradere. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Anzelma Weissa*, red. W. Bielak, J. Marczewski, T. Moskal, Lublin 2011, s. 193-205.
- Muraszko M., *Małopolska oprawa „Liber de modo acquirendae divinae gratiae...” z księgozbioru arcybiskupa Wojciecha Baranowskiego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia o Książce i Informacji”, 36 (2017) s. 241-246.
- Muraszko M., *Oprawy ksiąg arcybiskupa gnieźnieńskiego Wojciecha Baranowskiego*, w: *O miejsce książki w historii sztuki – Państwo i Kościół. W rocznicę chrztu Polski*, Kraków 2018 (w druku).
- Obrębski A., *Oprawy książek należących do przechowywanej w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej Wolsciany*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, 41 (1991) s. 133-145.
- Piech Z., *Uwagi o typologii i nazewnictwie pieczęci w polskich i zagranicznych badaniach sfragistycznych*, w: *Dawne pieczęcie. Typologia – metody badań – interpretacje*, red. Z. Piech, Warszawa 2015, s. 15-46.
- Piekarski K. rec. R. Kotula, *Właściciele rękopisów i starodruków zbiorów wielkopolskich Z. Czarnieckiego, mieszczących się obecnie w „Baworovianum” we Lwowie*, Lwów 1929, „Przegląd Biblioteczny”, 3 (1929) z. 3, s. 388-415.
- Płaszczyńska-Herman K., *Ślady bibliofilskiej działalności braci kaznodziejów – supereklibrisy dominikańskie z biblioteki oo. dominikanów w Krakowie*, w: *Tegumentologia Polska Dzisiaj*, red. A. Wagner, Toruń 2016, s. 167-189.

- Pokora P., „*Pontificale Romanum*” z 1520 roku z biblioteki prymasa Macieja Drzewickiego. O odnalezieniu jednego z zaginionych klejnotów Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie, „Biblioteka”, 17 (2013) s. 37-51.
- Pokora P., Muraszko M., *Skarby drukarstwa i introligatorstwa ze zbiorów dawnej Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie. Katalog wystawy w Bibliotece Raczyńskich: Poznań 5-30 maja 2015*, Poznań-Gniezno 2015.
- Poniatowski S., *Biblioteka kapituły łowickiej (zarys dziejów)* w: *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi. Bibliologia dyscypliną integrującą*, Warszawa 1993, s. 119-125.
- Rulka K., *Superekslibrisy w zbiorach Biblioteki Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Studia Włocławskie”, 6 (2003) s. 527-557.
- Rybandt S., *Księgozbiór prymasa Stanisława Karnkowskiego. Źródło badań nad kulturą umysłową dostojnika kościelnego XVI w.*, „Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi”, 13 (1992) s. 117-130.
- Rybandt S., *Superekslibrisy prymasa Stanisława Karnkowskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, „Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi”, 11 (1991) s. 5-26.
- Siniarska-Czaplicka J., *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław 1969.
- Sipayło M., *Polskie Superexlibrisy XVI-XVIII wieku*, Warszawa 1988.
- Skiełczyński Z., *Superekslibrisy z Biblioteki Kapitulnej w Łowiczu*, Łowicz 1993.
- Skiełczyński Z., *Superexlibrisy Jana Wężyka arcybiskupa gnieźnieńskiego w Bibliotece Kapituły Łowickiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”, 6-7 (1977) s. 174-178.
- Starzyński M., *Herby średniowiecznych opatów mogiłskich*, Kraków 2005.
- Strelnik I., *Bibliofile XVI i XVII wieku i ich książki w Bibliotece im. Łopacińskiego*, „Rocznik Lubelski”, 23/24 (1981/1982) s. 65-77.
- Wagner A., *Prymas Maciej Drzewicki jako bibliofil. W pięćsetlecie powstania powstania pierwszego polskiego ekslibrisu*, Warszawa-Toruń-Poznań-Drzewica 2016.
- Wagner A., *Superekslibris polski: studium o kulturze bibliofilskiej i sztuce od średniowiecza do połowy XVII wieku*, Toruń 2016.
- Żurowski S., *Znaki wodne piśmiennictwa wielkopolskiego XVI-XIX w.*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, „Biblioteka”, 5/57 (1965) s. 255-316.

Netografia

- internetowa baza Piccard Watermark Collection: <https://www.piccard-online.de/strukt.ur.php?sprache=en> (dostęp: 30.06.2018).
- internetowa baza opraw zabytkowych XV-XVIII w. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk: <http://www.ptpn.poznan.pl/oprawy/oprawa7.php> (dostęp: 30.06.2018).

**SUPEREKSLIBRISY PRYMASÓW POLSKI Z XVI- I XVII WIEKU
ZNAJDUJĄCE SIĘ W ARCHIWUM ARCHIDIECEZJALNYM W GNIEŹNIE****Streszczenie**

Kwerenda przeprowadzona w trakcie projektu grantowego realizowanego pod kierownictwem dr. Piotra Pokory w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie umożliwiła wskazanie grupy 21 typów i odmian superekslibrisów stosowanych przez 9 arcybiskupów gnieźnieńskich XVI i XVII w. Usystematyzowane osobowo znaki własnościowe, w pozytywny sposób świadczące o trosce o estetyczną okazałość woluminów hierarchów, dowodzą zarazem ich rozwiniętych ambicji bibliofilskich. W omawianym zbiorze uwidocznione zostały fluktuacje popularności tej formy znaku własnościowego. Trwający mniej więcej do połowy XVI w. etap implementacyjny objawił się jedynie sporadycznymi przykładami reprezentowanymi przez pojedyncze superekslibrisy Macieja Drzewickiego i Jana Latańskiego. Rozwój ilościowy dostrzegalny od drugiej połowie XVI w. uwidocznił się w książkowych znakach Jakuba Uchańskiego, Stanisława Karnkowskiego, Bernarda Maciejowskiego, Wojciecha Baranowskiego, Jana Węzyka i Macieja Łubieńskiego dla których wachlarz typów i odmian superekslibrisów uległ już zdecydowanemu rozrostowi. Regres dostrzegalny wśród polskich miłośników książek w ciągu XVII w. skutkowało mniej zasobną listą dalszych przykładów, które reprezentuje tutaj jedynie superekslibris Kazimierza Floriana Czartoryskiego. Opis pojedynczego egzemplarza uwzględnia tytuł, rok i miejsce wydania druku, opis oprawy wraz z próbą identyfikacji warsztatu introligatorskiego, jak też inne znaki proveniencyjne w obrębie woluminu, a także powiązaną z danym superekslibrisem literaturę przedmiotową.

Słowa kluczowe: Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie; arcybiskupi gnieźnieńscy; superekslibrisy; starodruki; nauka o książce

**THE SUPROLIBROS OF THE PRIMATES OF POLAND OF THE 16TH
AND 17TH CENTURIES HELD IN THE ARCHDIOCESAN ARCHIVE
IN GNIEZNO****Summary**

The research conducted as part of a grant project under the supervision of Dr Piotr Pokora in the Archdiocesan Archive in Gniezno resulted in presenting the group of 21 types of supralibros used by nine archbishops of Gniezno in the 16th and 17th century. The owner's marks separately arranged, reflecting hierarchs' care about aesthetic values of their volumes, reveal archbishops' great bibliophilic ambitions. The collection under investigation presents how the popularity of these types of owner's marks fluctuated. The

implementation stage, which lasted to the mid-16th century, is represented only by occasional examples of single supralibros of Maciej Drzewicki and Jan Latański. The increase in number which is noticed in the second half of the 16th century is revealed in the owner's marks of Jakub Uchański, Stanisław Karnkowski, Bernard Maciejowski, Wojciech Baranowski, Jan Wężyk and Maciej Łubieński, for whom a range of types and varieties of supralibros expanded considerably. The decline among Polish book lovers in the 17th century resulted in a scant list of further examples, represented here only by the supralibros of Kazimierz Florian Czartoryski. The description of a particular book includes the title, the year and place of its publishing, the description of the cover along with an attempt to identify the bookbinding workshop and other marks of provenance, as well as the literature related to the given supralibros.

Keywords: the Archdiocesan Archive in Gniezno; archbishops of Gniezno; supralibros; antique books; the study of the book

Translated by Aneta Kiper